

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI – CONDIȚII DE ADMISIBILITATE A UNEI CERERI

*Consilier juridic Narcis-Valentin MAFTEI
Prodecan Colegiul Consilierilor Juridici Galați*

Résumé

La Cour européenne des Droits de l'Homme est une juridiction internationale siégeant à Strasbourg. Elle est composée d'un nombre de juges égal à celui des Etats membres du Conseil de L'Europe ayant ratifié la Convention de Sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales. La Cour applique la Convention européenne des Droits de l'Homme. Sa mission consiste à vérifier que les droits et les garanties prévus par la Convention sont respectés par les Etats. Pour cela, il faut qu'elle soit saisie d'une plainte (appelée «requête»), introduite par des individus ou, parfois, par des États. Lorsqu'elle constate une violation par un Etat membre d'un ou de plusieurs de ces droits et garanties, la Cour rend un arrêt. Cet arrêt a force obligatoire: le pays concerné est tenu de l'exécuter. On peut introduire une requête devant la Cour si une personne se considère personnellement et directement victime d'une violation des droits et des garanties prévus par la Convention ou ses protocoles. La violation doit avoir été commise par l'un des Etats liés par la Convention.

1. Noțiuni introductive

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, instituită de Convenția amendată de Protocolul nr. 11¹, se compune dintr-un număr de judecători egal cu acela al statelor contractante². Compoziția Curții numără 46 de judecători în prezent. Nu exista nici o restricție în ceea ce privește numărul de judecători de aceeași naționalitate. Judecătorii sunt aleși de fiecare dată pentru șase ani³, de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Totuși, mandatul unei jumătăți din numărul judecătorilor aleși la primele alegeri va expira după trei ani, astfel încât reînnoirea mandatelor unei jumătăți din numărul judecătorilor să se facă la fiecare trei ani.

Judecătorii își exercita activitatea cu titlu individual și nu reprezintă nici un stat. Ei nu pot exercita vreo activitate incompatibilă cu obligațiile lor de independență și imparțialitate sau cu disponibilitatea cerută de o activitate exercitată pe timp complet. Mandatul judecătorilor expiră la atingerea vârstei de șaptezeci de ani.

Curtea, în plenul ei își alege președintele, doi vicepreședinți și doi președinți de secțiune pe o perioadă de trei ani.

Conform regulamentului său, Curtea este formată din patru secțiuni, a căror compoziție, fixată pe trei ani, trebuie să fie echilibrată atât din punct de vedere geografic, cât și din punct de vedere al reprezentării pe sexe și ținând seama de diferitele sisteme juridice existente în statele contractante. Fiecare secțiune este prezidată de un președinte, doi dintre președinții de secțiune fiind în același timp vicepreședinți ai Curții. Președinții de secțiune sunt asistați și, dacă este cazul, sunt înlocuiți de vicepreședinții de secțiune.

Comitete formate din trei judecători sunt constituite pe o perioadă de 12 luni, în cadrul fiecărei secțiuni. Acestea reprezintă un element important al noii structuri, întrucât ele efectuează o mare parte din munca de filtrare efectuată până acum de Comisie.

Camere din șapte membri sunt constituite în cadrul fiecărei secțiuni, pe baza sistemului rotației, președintele de secțiune și judecătorul ales în numele statului interesat participând de drept. Atunci când judecătorul ales în numele statului interesat nu este membru al secțiunii, el participă în calitate de membru de drept al camerei. Membrii secțiunii care nu sunt membri plini ai Camerei iau parte ca membri supleanți.

Compusă din șaptesprezece judecători, Marea Cameră este constituită pentru o durată de trei ani. În afara membrilor de drept – președintele, vicepreședinții și președinții de secțiuni – ea se

¹ Convenția semnată la 4 noiembrie 1950 a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953, după depunerea a trei ratificări. Ea a fost urmată de 14 protocoale adiționale, ultimul semnat la 12 mai 2004.

² Lista statelor care au ratificat Convenția poate fi consultată la adresa <http://www.echr.coe.int>

³ Protocolul nr. 14 are în vedere amendarea sistemului de control al Convenției sub mai multe aspecte, printre care și creșterea duratei mandatului judecătorilor Curții de la 6 la 9 ani. Protocolul va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează datei expirării unei perioade de 3 luni de la data la care toate statele-părți la Convenție și-au exprimat consimțământul de a fi legate prin acest Protocol.

compune, după sistemul rotației, pornind de la două grupe care alternează la fiecare nouă luni și a căror compoziției se dorește echilibrată din punct de vedere geografic și ține seama de diferitele sisteme juridice existente în statele contractante⁴.

Convenția Europeană a instituit un sistem de protecție a drepturilor omului care s-a dovedit a fi de-a lungul timpului cel mai avansat și eficient dintre sistemele elaborate până în prezent⁵. Ea reprezintă un tratat internațional care instituie Curtea și organizează funcționarea sa. Convenția conține o listă de drepturi și garanții pe care statele se angajează să le respecte. Aceste drepturi sunt prevăzute în Convenția însăși, precum și în protocoalele nr. 1, 4, 6, 7 și 13.

2. Procedura judecării unei cereri individuale

Principala sarcină a Curții Europene a Drepturilor Omului este asigurarea respectării angajamentelor care decurg pentru statele-părți la CEDO. Sesizarea Curții privind încălcarea drepturilor garantate de CEDO se poate face fie de un stat-parte, fie de un particular. Vom analiza în cele ce urmează procedura în cazul sesizării de către un particular.

a. Sesizarea Curții Europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală

Subiectele care au dreptul de a sesiza Curtea Europeană a Drepturilor Omului sunt: orice persoană fizică, ONG sau grup de particulari care se pretinde victimă a unei violări provenind de la un stat-parte. Nu pot formula cereri individuale colectivitățile teritoriale locale, deoarece „*sunt organisme de drept public cu atribuții oficiale conferite de Constituție și de legi. De aceea, ele sunt în mod evident organizații guvernamentale*”⁶. Persoanele juridice de drept public care nu exercită prerogative de putere publică, având autonomie completă față de stat pot sesiza Curtea Europeană⁷. Nu este relevantă cetățenia sau naționalitatea reclamantului.

Reclamant poate fi un particular, iar pârât un stat-parte la Convenție. Ca intervenient prezentând observații scrise și/sau luând parte la audieri, la procedură poate participa statul al cărui cetățean este reclamantul, dacă dorește⁸, precum și orice stat-parte la CEDO sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, în interesul bunei administrări a justiției, la invitația președintelui Curții⁹, potrivit art.36 al Convenției.

Imunitățile și facilitățile părților, ale reprezentanților acestora și ale celorlalți participanți la procedura din fața Curții Europene sunt reglementate prin Acordul european privind persoanele care participă la procedurile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului¹⁰.

Convenția nu face referire la condiția specifică dreptului civil a capacității juridice a reclamantului. Rezultă, așadar, că minorii, incapabilii și deținuții pot sesiza instanța europeană în aceleași condiții cu persoanele ce au capacitate civilă deplină.

Și persoanele juridice (asociații, fundații, sindicate, partide politice, societăți comerciale etc.) pot adresa cereri Curții Europene. Singura excepție, în cazul persoanelor juridice, o reprezintă autoritățile publice¹¹.

Cu privire la calitatea de victimă a celui care sesizează Curtea Europeană trebuie precizate următoarele:

- statutul de victimă a unei violări a Convenției presupune existența interesului de a sesiza Curtea Europeană și este, după cum însăși această instanță s-a exprimat „una din pietrele unghiulare ale mecanismului de aplicare a Convenției”¹², deoarece determină accesul individului la jurisdicția Curții;
- pentru a se considera victimă în sensul art.34, o persoană trebuie să fi suferit o atingere efectivă și concretă a drepturilor sale prevăzute de Convenție prin decizii ale autorităților naționale: „*pentru ca un reclamant să se poată pretinde victimă a unei violări a Convenției, trebuie să existe o legătură*

⁴ Selejan-Guțan, Bianca – Protecția europeană a drepturilor omului – Ed. All Beck, București, 2004, p.58-59

⁵ Potîngă, Alexei; Costachi, Gheorghe – Asigurarea Drepturilor omului în lume – Chișinău, Ed. Epigraf, 2003, p.51

⁶ Cauza Ayuntamiento de M c/Spaniei (1991)

⁷ Cauza Sfintele Mănăstiri c/Greciei (1994)

⁸ Caz în care suntem în prezența unei intervenții voluntare.

⁹ Intervenție la invitație

¹⁰ A se vedea, pentru amănunte Popescu, C.-L. – Protecția internațională a drepturilor omului. Surse, instituții, proceduri – București, Ed. All Beck, 2000, p.200-201.

¹¹ Selejan-Guțan, Bianca – Protecția europeană a drepturilor omului – Ed. All Beck, București, 2004, p.60

¹² Cauza Klassc/Germaniei (1978)

suficient de directă între reclamant și violarea suferită”¹³.

- în cazul persoanelor juridice, pentru a avea calitatea de victimă, acestea trebuie să pretindă o violare a drepturilor proprii ale persoanei juridice și nu ale membrilor acesteia;
- un alt aspect important al problematicii calității de victimă în fața Curții Europene este anularea acestui statut prin renunțare; într-o cauză de referință în materia dreptului la libertatea și siguranța persoanei, *De Wilde, Ooms și Versyp c/Belgiei* (sau „cauza vagabondajului”), Curtea a statuat că „dreptul la libertatea persoanei are o prea mare importanță într-o societate democratică, în sensul Convenției, pentru ca o persoană să piardă beneficiul protecției acesteia prin simplul fapt că se supune detenției de bunăvoie”; protecția oferită de Convenția Europeană are caracter de ordine publică și o persoană nu poate renunța la drepturile sale și, implicit, la calitatea sa de victimă în sensul art.34¹⁴; cu toate acestea, calitatea de victimă se poate pierde chiar într-un stadiu avansat al procedurii din fața Curții Europene, ca urmare a unei reparații satisfăcătoare a încălcării dreptului, acordate pe plan intern¹⁵;
- subiectele menționate pot sesiza Curtea dacă se consideră vătămate într-unul din drepturile recunoscute de Convenție.

b. Condițiile de admisibilitate ale unei cereri individuale introduse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Pentru a fi examinate pe fond de către Curte, cererile individuale trebuie să îndeplinească o serie de condiții de admisibilitate prevăzute de art.35 din Convenție.

• **Epuizarea prealabilă a tuturor căilor de recurs interne** este o condiție întâlnită în dreptul internațional general și are, la origine, un caracter cutumiar. Această condiție este destinată a proteja suveranitatea statului¹⁶ împotriva unor proceduri internaționale intempestive. Regula epuizării căilor de recurs interne confirmă caracterul subsidiar al sistemului european de protecție a drepturilor individului și „se bazează pe necesitatea acordării în primul rând statului a posibilității de a remedia situația litigioasă prin propriile resurse din ordinea juridică internă”¹⁷. Desigur că în aprecierea îndeplinirii condiției epuizării căilor de recurs interne trebuie să se țină seama de natura pretinsei încălcări a Convenției¹⁸.

Dovada epuizării căilor de recurs interne incumbă reclamantului. Jurisprudența organelor de la Strasbourg a dat o interpretare mai largă noțiunii de „căi de recurs interne, refuzând să facă o aplicare automată a acestei reguli. Astfel, obligația epuizării căilor de recurs interne se limitează la folosirea normală a „recursurilor utile”, adică a acelor recursuri accesibile și adecvate¹⁹.

Trebuie sesizate, așadar, mai întâi, instanțele interne, până la instanța supremă, inclusiv, în fața căreia să se prezinte motivele plângerii supuse examinării Curții. De asemenea, vor trebui respectate toate regulile naționale de competență sau de procedură. Astfel, dacă se respinge recursul ca tardiv, plângerea nu va putea fi examinată de Curte. Dar dacă este vorba de o decizie judecătorească, mai ales de condamnare, nu este necesar să se fi încercat obținerea revizuirii procesului după ce s-au parcurs instanțele judiciare uzuale. Nu este necesar nici să se fi exercitat recursuri de grațiere sau să fi solicitat grațierea sau amnistierea.

• **Introducerea cererii într-un termen de 6 luni de la data deciziei interne definitive**, are ca scop limitarea în timp a posibilității de contestare a unor acte sau măsuri interne. Datorită importanței acestei condiții, statele nu pot renunța la beneficiul ei. Termenul de 6 luni este întrerupt de

¹³ Cauza Mendes Godinho c/Portugaliei (1990)

¹⁴ A se vedea și Harris, D.J., Gomien, D., Zwaak, L. – Convention Européenne des Droits de l’Homme et Charte Sociale Européenne: droit et pratique – Strasbourg, Editions du Conseil de l’Europe, 1997, p.53

¹⁵ A se vedea Abraham, R. – Article 25 – în L.E. Pettiti, Imbert, P.-H., Decaux, E. – La Convention Européenne des Droits de l’Homme. Commentaire article par article – 2e édition, Paris, Economica, 1999, p.588; Renucci, J.-F. – Droit européen des Droits de l’Homme, Paris, LGDJ, 1999, p.429-432

¹⁶ Suveranitatea definește situația fiecărui stat ca entitate independentă, ca participant în condiții de deplină egalitate în drepturi la raporturile interstatuale și reprezintă totodată un criteriu obiectiv al personalității sale internaționale – Pușcă, Benone – Drept internațional public – Ed. EVRIKA, Brăila, 1998, p.37.

¹⁷ Sudre, F. - La Convention Européenne des Droits de l’Homme – Paris, PUF, 1997, p.55

¹⁸ Astfel, dacă un reclamant invocă încălcarea condițiilor legale de detenție, el trebuie să fi epuizat căile de recurs în această materie – Harris et alii, op.cit., p.609

¹⁹ În doctrină, noțiunea de „inadecvat” a fost definită ca acel recurs ce tinde doar să atenueze efectele unei violări a drepturilor omului prin acordarea de despăgubiri, dar fără a înlătura cauza violării – Marguenaud, J.-P. – La Cour Européenne des Droits de l’Homme, 2e édition, Paris, Dalloz, 2002, p.6

prima scrisoare sau notificare adresată Curții, în care să se fi menționat, chiar sumar, substanța cererii reclamantului. Simpla completare a formularelor existente, fără menționarea substanței pretinsei încălcări nu este suficientă.

În cazuri excepționale, când plângerea reclamantului vizează o pretinsă violare continuă a drepturilor sale, regula celor 6 luni nu este aplicabilă²⁰.

În privința momentului de la care se calculează termenul de 6 luni, trebuie precizat că prin ultima decizie internă se înțelege ultima decizie prin care pretențiile reclamantului au fost respinse de către instanțele interne. Dacă decizia nu a fost pronunțată în mod public, termenul de 6 luni curge de la data comunicării acesteia reclamantului.

- **Cererea să nu fie anonimă**, cerință ce este îndeplinită în cvasitotalitatea cazurilor, deoarece formularele puse la dispoziție de către grefa Curții obligă reclamantul să-și decline identitatea²¹. Atunci când reclamantul este o asociație sau o organizație non-guvernamentală, nu este necesară dezvăluirea identității tuturor membrilor ei, decât atunci când acționează expres în numele acestora. Această cerință nu presupune ce necesitate publicitatea identității reclamantului. Art.47 alin. 3 al Regulamentului Curții permite reclamantului, care nu dorește ca identitatea să-i fie dezvăluită, să precizeze acest lucru și să motiveze această cerere pentru a deroga de la regula normală a publicității procedurii în fața Curții. Autorizarea anonimatului reclamantului în cazuri excepționale și bine justificate este de competența președintelui Camerei.

- **Cererea să nu fie esențial aceeași cu o cerere anterior examinată de Curte**. Convenția impune respingerea ca inadmisibilă a unei cereri individuale care este identică cu o cerere deja examinată și soluționată de Curte. Este vorba de aplicarea principiului autorității lucrului judecat în materia deciziilor și hotărârilor Curții Europene.

- **Cererea să nu mai fi fost supusă examinării unei alte instanțe internaționale, dacă nu conține fapte noi**. În temeiul acestei reguli, vor putea fi admisibile cererile care au fost deja înaintate Comitetului Drepturilor Omului instituit de Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice sau altor comitete specializate ale ONU.

Această condiție este destinată a evita orice cumul de proceduri care ar putea decurge din identitatea de reglementare a unor drepturi din Convenție cu alte instrumente internaționale.

- **Cererea să nu fie incompatibilă cu prevederile Convenției, manifest nefondată sau abuzivă**. O cerere poate fi considerată incompatibilă cu prevederile Convenției atunci când obiectul ei nu intră sub incidența dispozițiilor acesteia. Cererea este abuzivă atunci când prin intermediul ei se urmărește un scop contrar celui prevăzut de Convenție²² sau care dovedește folosirea șicanatoare a dreptului de recurs la Curtea Europeană. Calificarea unei cereri ca abuzivă poate interveni și în cazul unor cereri repetate care nu au nici un fundament sau care conțin afirmații insultătoare sau cereri fanteziste sau provocatoare²³. În practică respingerea pe acest motiv apare destul de rar.

În privința condiției ca cererea să nu fie manifest nefondată, aceasta impune un examen mai amănunțit al acesteia sub aspectul fondului. Astfel, se verifică dacă faptele pretinse în cerere au prima fațetă o aparență de încălcare a Convenției. Trebuie să existe un început de dovadă că un drept prevăzut de Convenție ar putea fi încălcat. Dacă absența unei asemenea violări este evidentă, cererea va fi respinsă ca inadmisibilă.

3. Scurte concluzii

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, numită informal și „Curtea de la Strasbourg”, este o instituție internațională care, în anumite circumstanțe, poate fi sesizată cu plângeri de către persoane ce pretind că drepturile lor, prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, au fost violate. O persoană fizică sau juridică se poate adresa Curții dacă consideră că unul dintre statele membre a violat unul sau mai multe drepturi fundamentale prevăzute în Convenție și Protocoale, dar Curtea nu va putea examina decât cererile care sunt îndreptate împotriva unuia dintre statele care au ratificat Convenția și Protocoalele. Este necesar ca plângerile să privească actele unei autorități publice dintr-unul dintre aceste state, nefiind admise plângerile îndreptate împotriva unor persoane particulare sau a unor instituții private. De asemenea, Curtea nu va examina decât plângerile care respectă regula

²⁰ Opinia Comisiei Europene în cauza De Becker c/Belgiei (1958)

²¹ A se vedea rt.47 din Regulamentul Curții.

²² De exemplu, scopuri politice sau scopul de a se sustrage unei condamnări.

²³ Marguenaud, J.-P., op.cit., p.19

potrivit căreia trebuie epuizate în prealabil căile de recurs interne și în termen de șase luni. În cazul în care Curtea constată o încălcare a unui sau a mai multor drepturi de către un stat membru, aceasta emite o hotărâre. Hotărârea este obligatorie, țara în cauză fiind obligată să o execute.

În esență, Curtea are misiunea deosebit de importantă de a asigura în ultimă instanță respectarea de către statele părți a obligațiilor rezultând din Convenție, de a veghea la respectarea prevederilor Convenției pentru Drepturile Omului de către statele care au ratificat acest document. În acest sens, Terry Davis, Secretarul General al Consiliului Europei, afirma că: *„Protecția și apărarea drepturilor omului reprezintă nucleul activităților Consiliului Europei, a cărui vocație constă în protejarea drepturilor a peste 800 de milioane de europeni din cele 46 de state membre. Prin intermediul Convenției europene a drepturilor omului, noi am creat un sistem eficient de garanții juridice internaționale eficiente pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, un sistem fără echivalent în întreaga lume.”*²⁴

²⁴ http://www.coe.int/T/RO/Com/About_COE/Brochures/ROU_HRleaflet.asp